

Turcsányi Károly

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁRÓL ÉS A HADTUDOMÁNYRÓL A TUDÓS TÁRSASÁG MEGALAPÍTÁSÁNAK 200. ÉVFORDULÓJÁN

A nemzeti keretek között művelt tudomány a nemzeti kultúra szerves része. Hatásában és kapcsolatrendszerében túlmutat ezen, mert egyúttal egyetemes és nemzetközi. Eredményei mindenkor mélyrehatóan befolyásolják a társadalom valamennyi szféráját: a társadalmi-politikai folyamatokat, a szellemi-kulturális életet, a gazdaságot, a műszaki technikai fejlődést és életünk minden területét. Stratégiai tényező, amely által az ország modernizációjának egyik legdinamikusabban előrehajtó ereje.

Szervezett tudomány nélkül nincs társadalmi haladás. A tudatlanság pedig bármilyen aktív és odaadó, képtelen olyasmit alkotni, ami a fejlődést szolgálja.

A nemzet tudományos erőit integráló, legfelső tudományos testület hazánkban a Magyar Tudományos Akadémia, amely ebben az esztendőben ünnepli fennállásának 200-ik évfordulóját. Ennek a rendkívüli jubileumi esztendőnek kíván tisztelegni megemlékezésünk.

Az Akadémia szerepe és küldetése

A Magyar Tudományos Akadémia – Széchenyi István alapítói szándékával összhangban – 200 éve folyamatosan megújulva szolgálja a tudást, a nemzetet és az egyetemes tudományt. Működése a tudományos tények, elvek és módszerek tiszteletén, valamint a nemzet iránti elkötelezettségen alapul.

Mai működését az 1994-ben elfogadott akadémiai törvény szabályozza, amely a rendszerváltozást követően alapjaiban alakította át a testület jogállását. Megszüntette az állam politikai befolyását, és az óta is megfelelő szabadságot biztosít a testület működéséhez. Tevékenységébe bevonja a kezdeményezésére megalakult, határon túli akadémiai bizottságokat, gondoskodva a Kárpát-medence magyarságának integrálásáról a hazai tudományos közéletbe.

Az MTA önkormányzati elven működik, ellátja a tudományok művelésével és terjesztésével kapcsolatos feladatokat. Állást foglal a nemzet egészét érintő tudományos, tudománypolitikai, valamint társadalmi kérdésekben.

Küldetésének tekinti:

- a magyar tudományos közösség egyesítését;
- a magyar nyelv ápolását,
- a nemzet tudományos és kulturális örökségének gondozását;
- a magyar tudományos kutatás érdekeinek képviselését;
- a tudományetika érvényesítését és a tudományos minőség őrzését;
- a magyar tudomány nemzetközi kapcsolatainak bővítését, eredményeinek megjelenítését és érdekeinek képviselését a világ tudományosságában;
- annak biztosítását, hogy tagjainak tudása mindenkor a nemzet rendelkezésére álljon.

Rögös úton a megalakítástól napjainkig

A tudomány és irodalom magyar nyelvű művelőit összefogó, az anyanyelv modernizálását irányító szervezet létrehozására már a 18. század végétől több terv született. Ezek a törekvések európai mintákat követtek, ugyanis az Académie Française 1634-s alapításától kezdve számos országban szerveztek hasonló intézményeket.

1825. november 3-án a pozsonyi országgyűlés alsó táblájának kerületi ülésén „ifjú gróf Széchenyi István lovas kapitány (a 4. huszárezred első lovasszázadosa) ezen ajánlást tette: Tisztelt Statusok és Rendek! Én ugyan nagy nem vagyok, de vagyonos ember vagyok, ezért nemzeti nyelvemnek gyarapítására egy egész esztendei jövedelmemet ajánlom, úgy, hogy ennek a kívánt célra való fordítása s elrendelése mindenkor az ország gyűlésétől függjön.”

Széchenyi 60 ezer forintos adománya nem ötletszerű és magányos tett volt. A Nemzeti Múzeumot megalapító apja példáját követve, kötelességtudattól és hivatásérettől indítva már évek óta kereste a cselekvés terét. Széchenyi példáját azonnal követte két barátja, Károlyi

György és Andrassy György gróf, valamint Vay Ábrahám. Ők négyen számítottak alapítóknak. (Az alapítók a felajánlott összegnek, mint tőkének a kamatait fizették be).

1. számú ábra. Az MTA alapítása (grafika a Vasárnapi Újságban, Rohn Alajos rajza) Forrás OSZK EPA

Az egyesületként létrejött Tudós Társaság alapítását az országgyűlés törvénybe iktatta. Az 1827: XI. törvénycikk „A hazai nyelv művelésére felállítandó tudós társaságról vagy magyar akadémiáról” címet viseli. Az 1845-től hivatalosan is Magyar Tudományos Akadémia néven emlegetett intézmény 1830-ban, az alapszabályok kidolgozása és királyi jóváhagyása után kezdte meg tényleges működését. Célja a magyar nyelv pallérozása és ápolása mellett a tudományok művelése volt. Az első elnök Teleki József gróf lett, alelnökké pedig a kezdeményező alapítót, Széchenyi Istvánt választották.

Az alapszabály szerint a Társaságnak négyféle tagja volt: igazgatótanácsai, tiszteleti, rendes és levelező tag. Az igazgatótanácsba „oly jeles férfiak” kerültek, kiket „születés, érdem, vagy vagyon” arra érdemessé tett. Tiszteletbeli tagokká „oly nagy tekintetű hazafiak választatnak”, akik vagy magyar nyelvű publikációval rendelkeztek, vagy a magyar nyelv terjesztésében kiemelkedő eredményeket értek el. A rendes tagság kritériuma amellet, hogy tanult férfiról van szó, és a magyar nyelvet alaposan ismeri, az egyéb tudományokban való jártasság volt, és az, hogy a tudós megjelent műveivel magának már korábban nevet szerzett. A levelező tagság feltételei annyiban tértek el ettől, hogy a

„dícséretes szorgalmú hazafiak munkásságukkal még nem szereztek maguknak hírnevet, de „a társaság (tudományos) haszna elősegítésére nézve reménységet nyújtanak”. A tudományok, a kultúra és a magyar nyelv művelése a rendes tagok és a levelező tagok (együtt a tudósok) feladata volt.

Az új intézmény figyelmének középpontjában eleinte a nyelvművelés állt. Működése első maradandó eredménye a magyar helyesírás egységesítése és a nyelvtan rögzítése, ami abban az időben a nemzettudatot erősítő tényező volt. A Tudós Társaság hamarosan a szellemi élet fő szervezőjévé vált: hat osztálya – nyelvtudományi, bölcseleti, történeti, matematikai, törvénytudományi és természettudományi a tudományok egészét átfogta. A természet- és alkalmazott tudományok terén a tevékenység súlypontja ezekben az évtizedekben a külföldi eredmények közvetítése, meghonosítása volt.

1849 után az Akadémia tevékenységét és autonómiáját erősen korlátozták. Az ezt szolgáló alapszabály-módosításra végül 1858-ban került sor. A szövegből kimaradt a magyar nyelvű tudományművelés, mint cél, a választási eljárásokba pedig beleszólást kapott egy, az uralkodó által kinevezett biztos.

2. számú ábra: Korabeli újságcikk illusztrációja az MTA székházáról (1862. Vasárnapi Újság) Forrás: OSZK Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis)

Az Akadémia neoreneszánsz stílusú palotáját – amelyet Friedrich August Stüler tervei alapján Ybl Miklós és Skálniczky Antal épített – 1865-ben avatták fel.

A kiegyezéssel visszanyert széles körű nemzeti önrendelkezés ismét kedvező működési feltételeket biztosított a nemzeti tudományművelés számára. Így az Akadémia az 1870-s évektől valóban az ország tudományos életének központja lett. A magyar nyelv ápolása mellett a tudományok művelése tulajdonképpen ekkortól került tevékenysége homlokterébe. A dualizmus évtizedeiben (1867-1918) az Akadémia minden elnöke (Eötvös József, Lónyai Menyhért, Trefort Ágoston, Eötvös Loránd, Berzeviczky Antal) hosszabb-rövidebb ideig miniszteri posztot is betöltött. Ez abból a szempontból érdekes, hogy milyen volt a viszony az Akadémia és a politikai hatalom között ebben az időszakban.

A 2. világháborút követően az 1949. évi XXVII: törvény szovjet típusú akadémiává alakította át a tudósok testületét. Az akadémikusok jelentős részét tanácskozási jogú taggá minősítették, lényegében kizárták addigi jogosultságaikból, és több tudományosan fajsúly nélküli személy került az intézménybe. A politika megvetette a lábát az akadémián.

Jelentősebb változást az 1951-1960-s évek hoztak, amikor létrejött az Akadémia kutatóintézeteinek hálózata.

Az 1980-s évek végén újabb reformfolyamat indult. A Közgyűlés rehabilitálta az 1949-ben a szervezetből méltatlanul kizárt akadémikusokat. Alapvető változást az Akadémia működésében az 1994. évi XL törvény hozott, amely” önkormányzati elven alapuló jogi személyként működő köztestületként” határozta meg annak jogállását, a köztestület tagságát pedig a tudományos fokozattal rendelkezőkre kiterjesztette. Ez gyökeres változást eredményezett a tudós testület létszámában, szervezetében és működésében. Napjaink története, hogy 2019-ben leválasztották az intézeteket az Akadémiáról, s közvetlenül a minisztérium alá rendelték a belőlük létrehozott Eötvös Loránd Kutatási Hálózatot, amely 2023-tól a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat nevet viseli.

Néhány ismeret az MTA mai szervezetéről és tagságáról

Az MTA alapszabályának megfelelően tagsága akadémikusokból és nem akadémikus köztestületi tagokból áll.

Nem akadémikus köztestületi tagokká a Magyarországon szerzett vagy honosított tudományos fokozattal rendelkező személyek közül azok válnak, akik tudományos tevékenységükkel a magyar tudomány feladatainak megoldásában részt vesznek, és az Akadémia szakterületük szerint illetékes tudományos osztályának bejelentik, hogy a köztestület tagjai kívánnak lenni.

MTA doktora címet az akadémia annak ítélhet oda, akinek van tudományos fokozata, a tudományos fokozat megszerzése óta kiemelkedő tudományos kutatói munkásságot fejt ki, ismert és elismert mértékadó hazai és nemzetközi tudományos körök előtt, és tudományos eredményeit doktori műben foglalja össze, amelyet az akadémia eljárásrendje szerint véd meg.

Az akadémikusok körét rendes és levelező, valamint külső és tiszteleti tagok alkotják.

Alapesetként levelező taggá az a magyar állampolgár választható meg, aki az MTA doktora címmel rendelkezik, és aki tudományát elismerten és különösen magas színvonalon, alkotó módon műveli. Rendes taggá az a levelező tag választható meg, aki levelező tagságának elnyerése óta jelentős tudományos eredményeket ért el.

Külső taggá külföldön élő tudósok választhatók, akik nem vagy nem csak magyar állampolgárok, magukat magyarnak vallják, tudományterületüket különösen magas színvonalon, alkotó módon művelik, és szoros kapcsolatot tartanak a magyar tudományos élettel.

Tiszteleti taggá azok a külföldi tudósok választhatók, akik szaktudományukat nemzetközileg kiemelkedő színvonalon művelik, és a magyar tudomány különleges megbecsülésére tarthatnak számot.

Az MTA köztestületét a tudományos (PhD, a tudomány kandidátusa) fokozattal rendelkező mintegy 19000 fős tagság alkotja, amelyen belül az akadémikusok száma nem lehet több mint 365, a 70 évesnél fiatalabb hazai akadémikusok száma nem haladhatja meg a 200-at. Az MTA doktorok száma jelenleg mintegy 2500. Az Akadémia által adományozható MTA doktora és az akadémikusi cím a tudományos kiválóság hazai elismerésének legmagasabb szintje.

A tudományokat az Akadémián ma a 11 osztály (nyelv- és irodalomtudományi, filozófiai és történettudományi, matematika-tudományi, agrártudományi, orvostudományi, műszaki tudományi, kémia-tudományi,

biológia-tudományi, gazdaság- és jogtudományi, földtudományi és fizika-tudományi) keretében működő 84 akadémiai tudományos és mintegy 30 osztályközi állandó (interdiszciplináris) bizottság képviseli a tudományterületeket. A tudományos bizottságok egyike a IX. Gazdaság- és Jogtudományi Osztályhoz tartozó Hadtudományi Bizottság, amelybe 30 fő választott katona tudós tartozik. Több katona tudós képviseli még a hadtudományokat a Logisztikai Osztályközi Állandó Bizottságban (általában 2-4 fő), amelybe a IX. osztály, és a VI. Műszaki Tudományok Osztály delegál tagokat. Esetenként egy-egy kiváló katona tudóst civil szakterületének megfelelően más bizottságokba választanak be (katona filozófus, katona jogász stb.), róluk meglehetősen kevés információval rendelkezünk. A nem akadémikus köztestületi tagok csak egy bizottsághoz tartozhatnak, de delegálhatók osztályközi állandó bizottságokba. Az akadémikusok több bizottság munkájához is csatlakozhatnak, de szervezeti joggal csak egy tudományos bizottságban élhetnek.

Az Akadémia ma, a kutatói hálózat szervezeti elkülönítése ellenére is megjeleníti a magyar tudomány egységét. Összefogja és képviseli a hazai és a határon túli magyar tudományt: a bölcsészet-, a társadalom-, az élet- és a természettudományokat, a kutatóintézeteket, az egyetemeket s a vállalati kutatóhelyeket, valamint a kutatók nemzedékeit.

A fennállása óta eltelt 200 esztendő alatt a Magyar Tudományos Akadémia minden szándéka arra irányult, és irányul ma is, hogy teljesítse nemes küldetését.

3. számú ábra. Az MTA felújított épületének részlete

A hadtudomány a Magyar Tudományos Akadémián

Természetesnek tekinthető, hogy az Akadémiát alapító Széchenyi István gróf katonaként kötődött a hadtudományhoz, fontosnak tartotta annak művelését, és mindenben támogatta, hogy az szerepet kapjon a testületben. Ő azonban ennél jóval többet tett, maga is behatóan foglalkozott kora hadtudományának kérdéseivel, mondhatni kutatói mélységben. Ennek illusztrálására álljon itt egy idézet egyik írásából: „Az egész hadművészetnek csak két szabálya van, mely a győzelmet biztosítja. Az egyik a Csapatok minősége, amely összetevődik az erős bátorságból, a hadmozdulatok gyorsaságából és a veszélyben való kitartásból. A másik a tér ügyes felhasználása...”. Ezek máig hatóan helytálló gondolatok.

4. számú ábra. Gróf Széchenyi István egész alakos arcképe, 1836 (Friedrich von Amerling festménye, forrás: MTA Művészeti Gyűjtemény)

A Magyar Tudós Társaság Széchenyi kezdeményezésére alapszabályai közé iktatta a hadtudomány magyar nyelven való művelését, és Ő személyesen azt munkássága során mindvégig erősen támogatta.

Mai gondolkodásunk számára érdekes módon az akadémia a hadtudományt a IV. Mathematicai Osztály keretébe sorolta. A Magyar Tudós Társaságban a hadtudomány meghatározását és a tudományok rendszerében elfoglalt helyét illetően megoszlottak a vélemények. A kor uralkodó felfogásához híven, elsősorban a porosz Bülow és Károly főherceg hatására a hadtudomány fő tételeit matematikai igazságokra alapozták, a hadtudományt a matematikai tudományok egyik ágazataként kezelték. Ezt követte Tanárky Sándor is. Antoine Henri Jomini, a kor neves katonai vezetője, nagy hatású hadtudományi tanulmányok írója a hadtudományt a művészetekkel azonosította, és helyesebbnek tartotta, ha nem tudománynak, hanem művészetnek tekintik. A harmadik irányzat képviselője Kiss Károly honvéd ezredes volt, akit a Magyar Tudós Társaság 1840-ben rendes taggá választott, és aki Carl von Clausewitz hadtudós tábornok elméleti munkái nyomán a hadtudományt a tudományokhoz tartozónak ismerte el.

1838. jeles esztendő volt a hadtudomány szempontjából, ekkor választották Tanárky Sándort rendes taggá, „aki székfoglalóját gróf Teleki József előlülő (elnök) és gróf Széchenyi István másodelölő (al-elnök) jelenlétében tarthatta: „A hadtudományoknak az álladalmak, s különösen magyar hazánk fenntartására életbe ható fontosságáról” c témában. Ebben a hadtudomány hazai fejlesztésének programját fogalmazta meg.

Az MTA 1845. évi nagygyűlésén hozták létre a Mathematicai Osztály *Hadtudományi Alosztályát*, amelybe egy rendes és két levelező tagot soroltak be. A hazai hadtudomány képviselői a kezdeti időszakban a „hadtudományok honosítására” törekedtek. A hadtudomány ágainak korabeli elnevezésében is ez tükröződik, amelyeknek a következőket tekintették: 1. a háború politikája, vagy hadi politika, 2. a hadtudomány elmélete, 3. stratégia, 4. taktika, 5. hadi történetírás, 6. katonai tan- és nevelési rendszer, 7. a hadi építés mestersége, 8. hadi földírás, 9. fegyver és lőszer ismerete.

A szabadságharc leverése után a hadtudományi munkálkodás szakírói szinten nem maradt abba, több hadtudományi és hadtörténeti témájú írás jelent meg. Szervezeti lehetőségei azonban csökkentek, miután 1858-ban a Matematikai Osztály megszüntette a *Hadtudományi Alosztályt*. A továbbiakban az osztály keretében folyt a hadtudományi

munka, ami mérsékeltebb képviselőt jelentett. A dualizmus korában viszont erőteljesen megindult a hadtudomány ágainak művelése.

Az 1880-s években a közös hadseregben folyó összbirodalmi érdekű hadtudományi kutatások mellett a magyar királyi honvédségnél folyó nemzeti szempontú hadtudományi kutatómunka is teret nyert, amely főleg a Ludovika Akadémia keretei közt folyt.

A hadtudomány kiegyezést követő fellendülésének is köszönhető, hogy az MTA 1883-ban megalakította a III. osztályhoz tartozó *Hadtudományi Bizottságot*, melynek első elnöke Hollán Ernő levelező tag lett. (A bizottság 1898-ig működött.) Az Ő munkássága a hadtudományi szervező munka és e tudomány művelése mellett az ország közlekedési hálózatának fejlesztése alapján vált nevezetessé. Erről a róla szóló megemlékezésben Kisfaludi Liphay Sándor, az MTA rendes tagja, a vasútépítéstan úttörő jelentőségű magyarországi alakja így írt: „Az Akadémia babérrájával koszorúzza Hollán Ernő emlékét, aki nemzeti érdekeink önfeláldozó harczosa volt, és hazai vasúthálózatunk Széchenyi szellemében való megalapításával, nevét erőteljes vonásokkal véste be a modern Magyarország képébe.” Honvédelmi államtitkárként 1870-1872 között Hollán Ernő fő szerepet játszott a Magyar Királyi Honvéd Akadémia 1872-s megnyitásában, az ország 7 honvédkerületre osztásában, a honvédlovasság 8 századdal való növelésében és osztályokba szervezésében, a szórólövegek rendszeresítésében, és a szórólöveg osztályok megalakításában, valamint a honvédség szervezetének, felszerelésének, fegyverzetének, kiképzésének és a nemzeti hadügyet erősítő más problémák felvetésében, megoldásában.

Hollán Ernő a hazai hadtudomány eredményeinek értékelése alapján arra a megállapításra jutott, hogy számos külhoni katonai mű jelent meg magyar nyelven, de eredeti, új hazai tudományos csupán egy. Erről így írt: „Az önálló kutatás terén csak egy íróval Kápolnai Pauer Istvánnal találkozunk Magyarország hadászati védelme keletről vagy északkeletről jövő támadás ellen c. művében”. A kiegyezés évében Kápolnainak az önálló nemzeti hadügy és hadsereg felállítását tudományosan is indokoló két műve jelent meg: A honvéd kézikönyv (Szolgálati Szabályzat, Harcászat, Táborigény és Fegyvertan részekkel), és a Magyarország hadászati védelme észak vagy keletről jövő támadás ellen. Levelező tagi székfoglalójában a tudomány osztályozásának kérdését vizsgálta. Megpróbált választ adni arra a kérdésre, hogy a hadtudomány a matematikai és természettudományi osztályhoz, vagy a társadalomtudományok közé sorolandó. Ez a kérdés abban az időben a hadtudomány egyik kiemelt figyelmet élvező vitapontja volt.

1906-ban Szendrei János művészettörténész nyújtott be indítványt az MTA II. Bölcséleti, Társadalom- és Történettudományi Osztályának a *Hadtudományi Bizottság újbóli felállítására* és szakközlönye, a Hadtörténelmi Közlemények ismételt megjelenetésére. Előterjesztését így indokolta: „A hadtörténelemnek, mint a magyar történelmi kutatásokkal szorosan összetartozó feladatnak a művelését (az osztály) saját körébe tartozónak ismeri el, s ezért teljes készséggel járul hozzá, hogy az 1898 óta megszűnt Hadtudományi Bizottságnak nem a III. (Matematikai és Természettudományi) osztályba tartozó hadtudományt, hanem a történelmi bizottság feladatkörébe tartozó magyar hadi történelmet művelte.”

Érdemes megemlíteni, hogy abban az időben a honvédelmi tárca kivételes jogának tartotta a hadtudományok ágaival való foglalkozást, és az akadémián csak a közös alapjukat és kútforrásukat képező hadtörténelem művelését kívánta megtartani. Ennek következtében az MTA-n nem hadtudományi, hanem *Hadtörténelmi Bizottság létesült*. Az alakuló ülésén, 1910-ben megválasztották elnöknek Rónai Horváth Jenő altábornagyot, kiváló hadtörténészt. A bizottság nagyszabású hadtörténelmi kutatási programot fogalmazott meg, amely nem változott 1947-ig. A Hadtörténelmi Közleményekben „harcászati és hadászati fejtegetések nem jelenhetnek meg, ez volt a HM kikötése. 1930-n a tárca megvonta a Hadtörténelmi Bizottság anyagi támogatását, így annak folyóiratát 1943-g az MTA egyedül adta ki.

A 2. világháborút követő történelmi fordulat 1945-1948 között nem kedvezett sem a hadtudomány, sem a hadtörténelem művelésének. *1947-ben még a formálisan működő Hadtörténelmi Bizottságról is kimondta az MTA, hogy feleslegessé vált*. Kedvező változás csupán abban volt, hogy a HM az Akadémia segítségével létrehozta a vezérkar hadtörténelmi osztályát, így 1951-től újból kiadták annak szakmai folyóiratát, a Hadtörténelmi Közleményeket.

A hadtudományi képzés csak 1962-től indult meg, a hadtudományi minősítés késői (1962) beindítása is súlyosbította a diszciplína helyzetét. Az MTA Tudományos Minősítő Bizottság Hadtudományi Szakbizottsága 1963-n alakult. Ettől kezdve számosan kapták meg a hadtudomány kandidátusa, illetve tudomány doktora címet.

A rendszerváltást követően az 1994. évi akadémiai törvény teremtett lehetőséget arra, hogy a IX: Gazdaság és Jogtudományok Osztályon 30 fővel megalakuljon a *Hadtudományi Bizottság*. A 260 hadtudományi minősített tudósból 163 lett az MTA köztestületi tagja, ebből 141

a Hadtudományi Bizottsághoz, 22 fő pedig tizenhárom másik bizottság köztestületéhez csatlakozott.

A katonai logisztika akadémiai tudományos közéleti szerepvállalása

Az a tevékenységrendszer, amelyet a mai logisztika szó takar, ősidők óta létezik. A kifejezés ugyanakkor csak az előző évszázadban terjedt el, és mára vált a közhasználatban is megkerülhetetlenné. Gyökerei jórészt a katonai logisztikára vezethetők vissza. A hadseregek ellátása és elszállásolása egy olyan grandiózus kihívás, amelyet a hadi tevékenységek sikere, egyáltalán a lehetősége érdekében az ókortól kezdve elengedhetetlen megválaszolni. A hadseregek szervezettsége egyedülállóan magas szintű, és talán az is kijelenthető, hogy globalizálódó világunkban a háborúk során szerzett logisztikai tapasztalatok támpontul szolgálhattak a mai kontinenseket átívelő ellátási láncok szervezéséhez és működtetéséhez.

A gyakorlatban a 20. század vége, majd az új évezred kezdete vezetett el oda, hogy a logisztika ismeretrendszere, illetve az itt felhalmozott elméleti tudás a hazai akadémiai tudományos közéletben is helyet keressen magának. Ehhez szükség volt a külföldi tapasztalatok átvételére, hazai logisztikai tudományos szervezetek létrejöttére, az egyetemi oktatásban a logisztika megjelenésére, és az akadémián a logisztikát szervezetileg is befogadó tudományos bizottságra.

Ma már különösnek tűnhet, hogy az első akadémiai logisztikai szervezet 1996-ban az MTA IV. Agrártudományok Osztály Marketing Bizottsága keretében alakult meg. Még érdekesebb volt talán az, hogy a marketing miatt ehhez az osztályhoz tartozott. Az átszervezés igénye tehát ebben a kérdésben úgymond borítékolva volt, ami 2005-ben be is következett. Mind a marketing, mind a logisztika a IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályra került, ahol a két terület elvált egymástól, és megalakult a *Logisztikai Bizottság*. Újabb lényeges szervezeti változás akkor következett be, amikor az MTA-n a szervezeti racionalizálás (bizottságok számának csökkentése) keretében 2011-ben megalakult az azóta is működő *Logisztikai Osztályközi Állandó Bizottság*. Ez a bizottság a Gazdaság-és Jogtudományok Osztályhoz tartozik, tagságát ez az osztály és a Műszaki Tudományok Osztály állítja ki, delegálással. A katonai logisztika ezekben az akadémiai logisztikai szervezetekben kapott, és remélhetően kap a jövőben is képviselési lehetőséget.

Megalakulásakor, 1996-ban a Logisztikai Albizottságba négy tudományos fokozattal rendelkező katona-logisztikust kértek fel: Janza Károlyt, Szenes Zoltánt, Réger Bélát és Turcsányi Károlyt. Ezt követően, a 3 éves akadémiai ciklusokban a tagság az akadémia eljárási szabályai szerint lebonyolított titkos választással alakult ki.

Az elmúlt 30 év alatt az akadémiai logisztikai szervezetekbe a katonák közül beválasztásra kerültek (az utolsó rendfokozatokkal): Janza Károly altábornagy, Szenes Zoltán vezérezredes, Réger Béla alezredes, Turcsányi Károly ezredes, Kunos Bálint dandártábornok, Szűcs László ezredes, Németh Ernő ezredes, Tóth Rudolf dandártábornok, Gáspár Tibor vezérőrnagy, Keszthelyi Gyula dandártábornok, Hegedűs Ernő alezredes, Baráth István vezérőrnagy.

A katonai logisztika elismerésének is tekinthető, hogy a 30 fős Logisztikai Osztályközi Állandó Bizottság a cikk írójának személyében két ciklusban is katonát választott elnökének. (Egy akadémiai ciklus 3 év.) Jelenleg a bizottságban 2 akadémikus (rendes tag) és 6 MTA doktor van, a többiek PhD fokozattal rendelkeznek.

A katonai logisztika az akadémiai szervezeti működés keretei között ugyanúgy kap megnyilvánulási lehetőséget, tagjai ugyanúgy választhatók a bizottság tisztségeibe, mint a többi logisztikai szakterület képviselői. Az akadémiai tevékenységek tekintetében reprezentáltságunk eddig a ciklusonként katona-tudósok által tartott átlag egy szakmai programmal, az évente nagy konferencián tartott egy-két katonai logisztikai előadással, bizottsági konferenciák elnöki levezetésével, illetve közreműködéssel azokon, minden esztendőben egy PhD hallgatónk munkájának bizottsági bemutatásával, részvételünkkel a szakmai-tudományos kérdésekben történő állásfoglalásokban, még erősnek is mondható.

A katonai logisztika kutatói közösségének kell ambicionálnia azt, hogy az akadémia logisztikai szervezetében legyen képviselete, számitanak tudományos eredményeire, aktív részese lehessen a logisztika-tudomány fejlesztésének, eredményei hasznosításának. Ez az útja annak, hogy katona-logisztikusaink nemzeti és nemzetközi ismertsége és elismertsége az akadémiai szférában is helyet kapjon.

Katonatudósok és hadtudósok a Magyar Tudományos Akadémián

Az Akadémia 200 éves történetének sikereihez jelentős tudományos teljesítménnyel járultak hozzá azok a katona- és hadtudósok, akiket rendes és levelező tagokká, tiszteleti vagy külső tagokká választottak. Természetesen külön kell említeni gróf Széchenyi István századost, mint az akadémia alapítóját, 1830-tól a Magyar Tudós Társaság igazgatósági, majd 1838-tól tiszteleti tagját.

A katonatudósok közül levelező, majd rendes taggá választották a rendes taggá választás időrendjében:

- Kállay Ferenc őrnagyot, hadbíró, 1832-ben levelező, majd ugyanebben az évben rendes taggá,
- Tanárky Sándor őrnagyot 1838-ban levelező, 1839-ben rendes taggá,
- Szontagh Gusztáv századost 1832-ben levelező, 1839-ben rendes taggá,
- Kiss Károly ezredest 1831-ben levelező, 1840-ben rendes taggá,
- Hollán Ernő altábornagyot 1858-ban levelező, 1861-ben rendes taggá,
- Pilch Jenő ezredest 1918-ban levelező, 1935-ben rendes taggá,
- Gyalókey Jenő ezredest 1926-ban levelező, 1936-ban rendes taggá,
- M. Szabó Miklós altábornagyot 2001-ben levelező, 2007-ben rendes taggá.
- *Levelező akadémikussá választották a megválasztás időrendjében:*
- Baritz György alezredest 1832-ben,
- Korponay János ezredest 1844-ben,
- Mészáros Lázár altábornagyot 1844-ben,

- Kőszeghy-Mártony Károly tábornagyot 1847-ben,
- Martin Lajos főhadnagyot 1861-ben,
- Duka Tivadar alezredest 1863-ban,
- Asbóth Lajos vezérőrnagyot 1863-ban,
- Tóth Ágoston Rafael ezredest 1871-ben,
- Kápolnai Pauer István ezredest 1881-ben,
- Rónai-Horváth Jenő altábornagyot 1888-ban,
- Markó Árpád ezredest 1934-ben,
- Varga Lajos ezredest 1940-ben.
- *Külső taggá választották:*
- Maggiorotti Andrea Leone tábornagyot 1934-ben,
- Király Béla vezérezredest 2004-ben.
- *Tiszteleti tagok lettek:*
- Lakos János vezérőrnagy 1832-ben,
- Habsburg Lotaringiai József Károly tábornok 1888-ban,
- Duka Tivadar alezredest 1900-ban,
- Rónai-Horváth Jenő altábornagy 1910-ben,
- Habsburg Lotaringiai József Ágost tábornagy 1917-ben.

(Akadémikusaink, külső és tiszteleti tagjaink életrajzát egy külön cikk mutatja be.)

A katona tudósok elismerése szempontjából az MTA 200 évéből igen erős volt az első 100 esztendő, különösen az az időszak, amelyben gróf Széchenyi István szellemisége még tovagyűrűző hatással volt a hazai tudományos közéletre. A 20. század már jóval kevesebb elismerést hozott számunkra, ennek a századnak tulajdonképpen már ki-

esett kegyeiből a hadtudomány, és ez által a katona- illetve a hadtudósok. M. Szabó Miklós altábornagy törte meg ezt a félholt időszakot, és bízunk abban, hogy nem kell sokat várnunk arra, hogy ismét legyen katona akadémikusa a Magyar Tudományos Akadémiának.

Záró gondolatok a hadtudományt illetően

A 21. század eddig eltelt időszakában a hadtudomány elismertsége az Akadémián nőtt, a hadügy kérdéseiről új ismereteket tudott szolgáltatni más tudományok számára. Számos területen integrálódott az interdiszciplináris és a multidiszciplináris kutatások rendszerébe. A tudományos utánpótlást illetően fontos szerepet töltött be a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, amelyet ma a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar támogatásával a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi-és Katonai Műszaki Doktori Iskolái látanak el, együttműködésben a honvédség más kutatói feladatokat is ellátó szerveivel, kutatóhelyeivel.

A hadtudományi kutatásoknak elsősorban a védelmi doktrinális elvek, stratégiák megalapozására, a nézetek szükség szerinti korrekciójára, az euro-atlanti együttműködésre, a haderőfejlesztéssel és a honvédség korszerűsítésével kapcsolatos feladatok végrehajtásának tudományos megalapozására kell törekednie. Tézisszerűen kimondható, hogy a védelmi szféra előtt álló feladatok eredményesen csak tudományos elemzésekre és hatásvizsgálatokra támaszkodva teljesíthetők, amelyben az MTA Hadtudományi Bizottságának és minden hadtudományi kutatónak/szervezetnek szerepet kell vállalnia.

A magyar hadtudomány ma is támaszkodik a katonai nagyhatalmak katonai ismereteire, ill. ezek hadtudományi eredményeire, valamint a katonai tapasztalatokat figyelemmel kíséri és hasznosítja, de kiemelten kezeli és műveli nemzeti hagyományait és hadikultúráját.

Az országépítési és nemzetvédelmi funkciók ellátását, a Magyar Tudományos Akadémia presztízsének növelését segítheti elő a Hadtudományi Bizottság, a Logisztikai Osztályközi Állandó Bizottság katona tagjai, és a Magyar Honvédség minden tudományművelő szervezete és hadtudósa, ha kellő objektivitással és realitással műveli a nagy történelmi múltú, klasszikus tudományt, a hadtudományt.

Felhasznált irodalom

Ács Tibor: Haza, hadügy, hadtudomány, HM OTF, Budapest, 2001

Magyar Nagylexikon, Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2001.

A Magyar Tudományos Akadémia küldetése 2019 (honlap, letöltés 2025. 10.01.)

A Magyar Tudományos Akadémia története – I. rész: 1825-1918 (honlap, letöltés 2025. 10.05)

A Magyar Tudományos Akadémia története – II. rész: 1928-2019 (honlap, letöltés 2025. 10.05)